

*Сектор конституційного та адміністративного права
НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України
Запорізький національний університет
Навчально-наукова лабораторія дослідження проблем службового права
НАПрН України*

*Кафедра адміністративного права Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

*ГО «Європейський центр верховенства права»
ГО «Асоціація фахівців адміністративного права»*

ЕВОЛЮЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО, АДМІНІСТРАТИВНОГО ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ЗА ЧАСИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

**Збірник тез доповідей та повідомлень
за матеріалами круглого столу,
присвяченого 31-й річниці Незалежності України
м. Харків, 15 вересня 2022 р.**

Електронне наукове видання

Харків – 2022

УДК 342.9:351.86(477)(062)

E15

Редакційна колегія

д-р юрид. наук, проф. *Д. В. Лученко*, д-р юрид. наук, проф. *Т. О. Коломоєць*, д-р юрид. наук, проф. *Ю. П. Битяк*, канд. юрид. наук *М. І. Белікова*, PhD *Д. С. Кремова*

Еволюція конституційного, адміністративного та кримінального E15 права за часи незалежності України : збірник тез доповідей та повідомлень за матеріалами круглого столу, присвяченого 31-й річниці Незалежності України (м. Харків, 15 вересня 2022 р.). – Харків : НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2022. – 134 с. – Електронне наукове видання. – <https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/>.

ISBN 978-617-8198-03-9

У збірнику представлено наукові праці учасників круглого столу «Еволюція конституційного, адміністративного та кримінального E15 права за часи незалежності України», який відбувся 15 вересня 2022 р.

До збірника увійшли тези доповідей та повідомлень учасників круглого столу, які відображають результати наукових пошуків авторів із висвітлення актуальних питань конституційного, адміністративного та кримінального права.

Збірник розраховано на науковців, викладачів, практичних працівників, студентів, а також широке коло читачів, які цікавляться цією проблематикою.

Видається мовою оригіналу в авторській редакції. Відповідальність за зміст наукової праці несе автор.

УДК 342.9:351.86(477)(062)

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2022

ISBN 978-617-8198-03-9

фізичну особу незалежно від відповідного її волевиявлення.

З огляду на викладене вище, можна прийти до висновку правомірності надання даних про померлу особу необмеженому колу осіб, у разі застосування розпорядником інформації вимог щодо вилучення з документів інформації з обмеженим доступом відповідно до вимог Закону № 2939. Разом із тим надання інформації про померлу особу членам її сім'ї, близьким особам або родичам має застосовуватися у разі надання ними копій документів, які підтверджують їх родинний зв'язок.

З метою усунення прогалин у законодавстві, встановлення єдиної практики забезпечення доступу до інформації про померлих осіб, зазначене питання потребує вирішення на законодавчому рівні шляхом визначення процедури отримання доступу до інформації про померлу особу; кола суб'єктів, що мають право на доступ до неї (із встановленням переліку документів, які підтверджують відповідне право); строків отримання доступу до такої інформації з моменту звернення до суб'єкта владних повноважень; порядок оскарження відмови у доступу до інформації тощо.

Остафійчук Л. А.,

к.ю.н., доц.,

*доцент кафедри процесуального права
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича*

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Серед ключових принципів, проголошених Конституцією України, – принцип верховенства права (ст. 8), яким керується суддя, здійснюючи правосуддя (ст. 129). У рішенні Конституційного Суду України від 02.11.2004 р. йому вперше в Україні було надано характеристику як втілення справедливості, а не як сукупності правил поведінки, відтворених у законах чи інших нормативно-правових актах [1]. Верховенство права – це реальне відображення нормальної ситуації випереджувального розвитку природних прав людини порівняно з розвитком системи об'єктивного юридичного права та й правової системи [2, с. 91]. Як зазначають О. В. Кузьменко і Т. О. Гуржій, будь-який закон або інший нормативний акт може містити в собі положення, котре суперечить ідеям суверенності, незалежності, демократичності та соціального призначення держави, з причин недоліків нормотворчої техніки чи зловживання владою. Також, слід враховувати, що навіть найдосконаліший закон не здатен охопити нескінченного розмаїття життєвих ситуацій, які виникають в адміністративно-процесуальній сфері.

Тому суб'єкт правозастосовної діяльності повинен вміти визначити орієнтири та суспільні цінності, на які слід опиратися в разі прийняття процесуального рішення, за допомогою принципу верховенства права [3, с. 40–41]. Такої ж думки дотримується П. М. Ткачук, який вважає принцип верховенства права сукупністю морально-правових цінностей, відповідно до якого мають розглядатись справи у судах [4, с. 95]. Зміст принципу верховенства права є широким і включає до себе низку засад, про що зазначають С. Головатий, М. І. Козюбра [5, с. 8], О. М. Луців [6, с. 41], О. В. Петришин, Н. Б. Писаренко, А. А. Пухтецька [7, с. 35], П. М. Рабінович та ін. Проаналізувавши їх праці, ми доходимо висновку, що неможливо надати принципу верховенства права універсальне визначення, передати все багатство його змісту. Проте хотіли б виділити наступні риси, характерні для даного правового принципу: 1) панування права в суспільстві; 2) верховенство і гарантованість основоположних прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина в суспільстві; 3) рівність всіх перед законом; 4) втілення ідей справедливості, свободи, рівності в; 5) дотримання принципу верховенства права в процесі здійснення правотворчої діяльності та правосуддя.

Також вважаємо доцільним навести позицію відносно змістовного наповнення Верховенства права у доповіді Венеціанської комісії 2011 р., в якій автори доповіді дійшли висновку, що обов'язковими елементами верховенства права є: 1) законність, включаючи прозорий, підзвітний та демократичний процес введення в дію приписів права; 2) юридична визначеність; 3) заборона свавілля; 4) доступ до правосуддя, представленого незалежними та безсторонніми судами, включно з тими, що здійснюють судовий нагляд за адміністративною діяльністю; 5) дотримання прав людини; 6) заборона дискримінації та рівність перед законом [8].

У Кодексі адміністративного судочинства України (далі – КАС України) принцип верховенства права є першим в переліку засад (принципів) судочинства (ч. 3 ст. 2). У ст. 6 КАС України, присвяченій цьому принципу, вказано два з шести елементів, названий Венеційською комісією: доступ до правосуддя (ч. 3, 4 ст. 6) і дотримання прав людини (ч. 1). Інші елементи зазначені в інших статтях КАС України: із ст. 7 «Джерела права, які застосовуються судом» впливає вимога законності, ст. 8 – рівність усіх учасників процесу перед законом і судом, ст. 14 – обов'язковість судових рішень. Частина 2 ст. 6 КАС України ніби вирівнює таку розпорошеність елементів досліджуваного принципу та проголошує, що суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Зокрема, в рішенні ЄСПЛ в справі «Михайлюк та Петров проти України» вказано, що законодавство має бути «...доступним відповідній особі, яка крім того, повинна передбачати його наслідки для себе» [9]; а в справі «Христов проти України» зосереджено увагу на аспекті правової

визначеності щодо остаточності судового рішення [10]. Отже, в КАС України верховенство права представлено як доктринальну ідею, що наповнена чітко визначеними елементами, кожен з яких сам по собі є нормативно закріпленим принципом.

Відрадно, що відбувається хоча й поступове, але активне поширення принципу верховенства права на внутрішньодержавну правову систему. Ґрунтуючись на практиці ЄСПЛ, верховенство права все більше знаходить застосування в постановах Конституційного Суду, судових рішеннях Верховного Суду та інших судів загальної юрисдикції. На наш погляд, верховенство права – це основна засада, яка відноситься не лише до адміністративного судочинства, а й до конституційного, адміністративного, господарського, цивільного, кримінального права і процесів. За твердженням Джеймса Р. Сілкената, верховенство права – це «живий» постійно еволюціонуючий принцип, розвиток якого направлений на врахування потреб сучасного і багатонаціонального світу [11, с. 7]. Отже, для здійснення правосуддя в адміністративних справах верховенство права є високим стандартом до якого має прагнути право в цілому і практично застосовуваним принципом конкретно взятої галузі права зокрема.

Використані джерела

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2.11.2004 р. *Офіційний вісник України*. 2004. № 45. Ст. 2975.

2. Оніщенко Н. М. Юридична відповідальність держави перед особою. *Проблеми реалізації прав і свобод людини та громадянина в Україні* : монографія / за ред. Н. М. Оніщенко, О. В. Зайчука. Київ : Юрид. думка, 2014. С. 90–121.

3. Кузьменко О. В., Гуржій Т. О. Адміністративно-процесуальне право України : підручник / за ред. О. В. Кузьменко. Київ : Атіка, 2007. 416 с.

4. Ткачук П. М. Застосування принципу верховенства права судами конституційної та загальної юрисдикції. *Вісник Конституційного Суду України*. 2013. № 5. С. 94–101.

5. Козюбра М. Верховенство права: українські реалії та перспективи. *Право України*. 2010. № 3. С. 6–19.

6. Луців О. М. Принцип верховенства права в інтерпретації Європейського суду з прав людини: характеристика деяких елементів. *Практика європейського суду з прав людини: загальнотеоретичні дослідження: праці лабораторії дослідження теоретичних проблем прав людини*. 2012. Вип. 2. С. 40–50.

7. Пухтецька А. А. Принцип верховенства права: сучасні європейські

доктрини як орієнтир для реформування національного законодавства. *Вісник НАН України*. 2010. № 3. С. 33–43.

8. Верховенство права : доповідь. Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська комісія), 2011. URL: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2011\)003rev-ukr](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)003rev-ukr) (дата звернення: 25.08.2022).

9. Справа «Михайлюк та Петров проти України» (Заява № 11932/02): Рішення Європейського суду з прав людини від 10.12.2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_500 (дата звернення: 25.08.2022).

10. Справа «Христов проти України» (Заява № 24465/04): Рішення Європейського суду з прав людини від 10.12.2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_443 (дата звернення: 25.08.2022).

11. Джеймс Р. Силкенат Верховенство права и его понимание. *Международные правовые доктрины поиск взаимопонимания. Сборник статей* / под. ред. Е. Г. Тарло, Д. В. Кравченко. Москва : ЛУМ, 2013. С. 7–9.

Свіденко А. О.,
здобувач Запорізького національного університету

РОЛЬ ІНСТИТУТУ ЗРАЗКОВОЇ СПРАВИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ ДЛЯ ЗАХИСТУ ПЕНСІЙНИХ ПРАВ

Запровадження інституту зразкової справи є однією з ключових новацій адміністративного судочинства, яка спрямована на уніфікацію правозастосовної практики. Як слушно відзначає А. Оксютя, саме у провадженні адміністративних судів знаходиться найбільша кількість типових справи за умови, коли: 1) відповідачем є один і той самий суб'єкт владних повноважень (його відокремлені структурні підрозділи); 2) спір виник з аналогічних підстав; 3) спірні правовідносини регулюються одними нормами права; 4) позивачами заявлені аналогічні вимоги [1, с. 10]. Очевидно, що у правовій державі за таких обставин має бути унеможливлено різне застосуванням суддями норм матеріального права та, як наслідок, ухвалення різних рішень в однотипних справах.

Окрім того, запровадження зразкової та типової справи має здійснити розвантаження адміністративних судів. За даними Вищої ради правосуддя, одними із викликів, що постали перед судовою системою у 2021 р., став кадровий дефіцит у судах, наслідком чого стало надмірне навантаження в більшості судів, що призводить до незабезпечення державою реалізації громадянами України права на справедливий суд [2]. Окрім того, як зазначає Державна судова адміністрація України, за даними на перше півріччя 2021 р. нормативний час, потрібний суддям для розгляду справ, що надійшли до окружних адміністративних судів, становить у середньому